

Polonistyka. Innowacje
Numer 8, 2018
DOI: 10.14746/pi.2018.2.8.18

Mnemotechniki, wersja (2.b). Dwa przykłady metodyczne na wykorzystanie dokumentu udostępnionego

Mnemotechnics, version (2.b). Two methodical examples for the use of a shared document

Maciej Pabisek

XX Liceum Ogólnokształcące im. L. Staffa w Krakowie

Abstract: The article presents two scenarios that use a document shared in Google Drive to be used in a Polish language lesson. The first encourages high school students to create poetic pieces modeled on Jarosław Lipszyc's *Mnemotechniki*, that is cento. The second one suggests analyzing and interpreting Adam Naruszewicz's *Balon* in the context of a ship – the homeland's motif, which is done to a large extent by the students themselves.

Keywords: shared document, Google Drive, cento, Jarosław Lipszyc, Adam Naruszewicz

Streszczenie: Artykuł prezentuje dwa scenariusze wykorzystujące w pracy na lekcji języka polskiego dokument udostępniony na Dysku Google. Pierwszy zachęca młodzież licealną do tworzenia utworów poetyckich wzorowanych na *Mnemotechnikach* Jarosława Lipszyca, tzw. centonach. Drugi – proponuje w dużej mierze przeprowadzoną samodzielnie przez uczniów analizę i interpretację ody Adama Naruszewicza *Balon* w kontekście motywu okrętu – ojczyzny.

Słowa kluczowe: dokument udostępniony, Dysk Google, centon, Jarosław Lipszyc, Adam Naruszewicz

Lekcje poświęcone poezji w szkole średniej natrafiają na szereg paradoksów. Z jednej strony wielu uczniów nie chce się przyznać, że wiersze czytać lubi albo – nie daj Boże – rozumie. Zatem analiza poezji zwłaszcza w kontekście ćwiczeń maturalnych traktowana jest jako zło konieczne. Z drugiej to przecież czas pierwszych poważniejszych prób literackich czy poetyckich, mniej lub bardziej jawnych, a na pewno budzących dużo emocji związanych z recepcją własnej twórczości w gronie znajomych. Sprzeczność ta powoduje, że polonista nigdy nie może być do końca pewien, czy aktualnie czytana twórczość poetycka potraktowana zostanie obojętnym wzruszeniem ramion, czy wzbudzi entuzjazm.

Tekst zawiera dwa projekty pracy z poezją polską, które – po pierwsze – pozwalają zapoznać młodzież z nieoczywistą formą współczesnych dzieł literackich, po drugie – wzmacniają w atrakcyjny sposób kompetencje

literackie czy kreatywne związane z interpretacją poezji z wcześniejszych epok. Przywołane przykłady należy traktować jako punkt wyjścia w realizowaniu własnych pomysłów edukacyjnych. Zaproponowana metoda wykorzystuje nowoczesne środki multimedialne i chociaż w skrajnych przypadkach może się bez nich obejść, to jednak wtedy traci większość atutów metodycznych poza celami poznawczymi.

Lekcja pierwsza - Mnemotechniki

Kiedy Jarosław Lipszyc stworzył swoje *Mnemotechniki*, jego dokonanie uznano za przejaw najbardziej awangardowych tendencji w neolingwizmie, czyli nurcie poetyckim odwołującym się do tradycji poetyckich wypracowanych przez polskich eksperymentatorów językowych tworzących w połowie XX wieku. Chociaż twórcy związani z tym kierunkiem wyznaczali sobie różne cele, łączyło ich przekonanie o potrzebie strukturalistycznego oglądu budowy utworu poetyckiego. W ich dokonaniach zainteresowanie wzbudzał przede wszystkim materiał językowy jako ośrodek komunikatu. W nieoczywisty sposób, niejako przy okazji, doprowadziło to do uzyskania w tekście nowych znaczeń.

Autor *Mnemotechnik* wyszedł z założenia, że w nowoczesnym świecie rolę naturalnego komunikatu przejmuje coraz bardziej język wtórny, opracowany w Internecie i używany na jego potrzeby. Język ten tylko pozornie pozwala wskazać na swych autorów. W istocie w „Wikipedii, mimo że lista autorów kolejnych modyfikacji haseł jest dostępna, samo pojęcie autorstwa pozostaje rozmyte”¹. Zamieszczone hasła w każdej chwili mogą ulegać (i ulegają) edycji. W efekcie zmienia się nie tylko ich treść, ale problematyczne staje się wskazanie twórcy. Pod tym względem komunikacja internetowa przypomina więc mowę naturalną.

Lipszyc postanowił w tym języku napisać?, wyedytować?, skompilować? dzieło składające się z cyklu utworów. W nim: „każdy z wierszy składa się ze zdań, słów, liter, które wyjęte są z haseł polskiej edycji Wikipedii, do których autor zamieszcza nawet adresy pod każdym z utworów”². Dokonanie to miało być kolejnym krokiem na drodze do udowodnienia... no właśnie: autonomizacji poezji, jej odpodmiotowania, a może – jej zdolności autokreacyjnych?

Jedna z teorii interpretacyjnych może wieść do przekonania, że według autora *Mnemotechnik* twórczość... pisząc się sama, nie tyle potrzebuje autora, co czytelnika. Odbiorca nadaje sens określonymu dziełu w konkretnym odczytaniu, dając po prostu jednostkowo wybranym słowom czy frazom pierwszeństwo semantyczne w momencie konkretnego odczytania. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby w kolejnej lekturze przyznał pierwszeństwo innym słowom, które odmienią rozumienie liryku. A zatem,

¹ A. Pająk, <http://www.techsty.art.pl/magazyn/magazyn5/recenzje/mnemotechniki.html> [dostęp 29 03 2018]

² Tamże.

konsekwentnie rozumując, pisarz nie jest nikim innym jak czytelnikiem, który wybiera z ogromnego zbioru języka mniej lub bardziej gotowe zwroty (modni krytycy powiedzieliby – klisze) i daje im interpretacyjne pierwszeństwo. Od „zwykłego” czytelnika różni się zaś tylko tym, że swe wybory utrwala, zapisując czy publikując.

Oczywiście, jeśli pomysł Jarosława Lipszyca rozpatrywać w kontekście techniki wykonania, nie jest on niczym nowym dla lingwizmu. Już w starożytności pod nazwą centonów znano praktyki kompilowania i łączenia na nowo wierszy mniej lub bardziej znanych twórców. Tendencje te powróciły również w poezji barokowej czy awangardowej.

Najbardziej spektakularny w swych dokonaniach był w latach 60. ubiegłego wieku Raymond Queneau, który w zbiorze poezji *Sto tysięcy miliardów wierszy* wydał cykl 10 sonetów, wydrukowanych na kartkach pociętych na paski. Toteż każdą linijkę wiersza czytelnik może dowolnie podmieniać, co umożliwia mu samodzielne wygenerowanie na drodze kombinatoryki i permutacji niemal nieskończonej liczby wierszy.

Z kolei prekursorem tego typu twórczości w sieci jest Lance Newman. Autor od 2006 roku proponuje czytelnikom swojego bloga 3by3by3.blogspot.com³ czytanie wierszy, których kanwą stał się język artykułów z Internetu. W tym przypadku nazwa bloga odwołuje się do zasady tworzenia utworów, którą narzucił sobie poeta:

*Weź 3 teksty z Google News. Używając tylko słów, które pojawią się w pierwszych 3 paragrafach każdej z informacji. Ułóż wiersz z 3 strofami, każda po 3 wersy nie większe niż 60 znaków w linii. Tytuł powinien mieć 3 słowa i musi wykorzystywać jeden wyraz z każdego newsa*⁴.

Wydaje się jednak, że propozycja polskiego poety jest o wiele ciekawsza. Między innymi dlatego, iż w *Mnemotechnikach* zostaje zmieniony styl wypowiedzi. Zwraca na to uwagę Leszek Onak:

O dziwo teksty te dają się przeczytać. Pomimo że powstały jako zlepek haseł encyklopedycznych, czyli nudnych, naukowych notek, które nastawione są na przekazywanie informacji, to wiersze te mają sens i ciekawie się je czyta⁵.

Obecnie, po upływie 10 lat, gdy urok nowości *Mnemotechnik* skutecznie zastąpiony został przez kolejne eksperymenty nowatorów poetyckich, propozycja prezesa Fundacji Nowoczesna Polska wciąż pozostaje atrakcyjna dla kolejnych pokoleń czytelników i... naśladowców. Ostatnie zdanie nie pozostaje pustą deklaracją, o czym przekonują prace uczniów klasy 2b, dla których spotkanie z twórczością Jarosława Lipszyca stało się nie tyle nawet formą intelektualnego wyzwania, co artystycznej realizacji⁶.

³ <http://3by3by3.blogspot.com> [dostęp 30 03 2018]

⁴ Cyt za: A. Pająk, <http://www.techsty.art.pl/magazyn/magazyn5/recenzje/mnemotechniki.html> [dostęp 29 03 2018]

⁵ L. Onak, <http://niedoczytania.pl/jaroslaw-lipszyc-publikuje-mnemotechnike/> [dostęp 08 04 2018]

⁶ Klasa 2b w momencie przeprowadzenia lekcji (marzec 2018) uczęszczała do XX Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie.

Mnemotechniki na lekcji

Lekcja w założeniu posiada kilka celów z różnych poziomów. Merytoryczne – związane są z zapoznaniem z twórczością Jarosława Lipszyca, uaktualniają wymowę *Lalki* Bolesława Prusa, wprowadzają w specyfikę kodów językowych czy refleksję nad różnicą pomiędzy kulturą wysoką i popularną. Socjologiczne – uczą współpracy w zespole oraz unaoczniają możliwości, które oferują nowoczesne narzędzia komunikacyjne w zakresie kooperacji. Wreszcie cele artystyczne pozwalają na wyrażenie swej wrażliwości artystycznej.

Lekcja zyskuje na atrakcyjności dla ucznia, jeśli końcowe działania młodzieży zostaną przeprowadzone w przestrzeni wirtualnej, niejako na żywo. Wymaga to założenia przez uczniów konta na gmailu, jednej z internetowych aplikacji. Pozwala ona nie tylko otrzymywać pocztę, ale również edytować wspólnie dokumenty, co jest dodatkowym atutem zaproponowanej metody.

W przypadku gdyby trudności techniczne uniemożliwiały przeprowadzenie zajęć „online”, można lekcję przeprowadzić w tradycyjny sposób, koncentrując się na jej celach artystycznych. Tekst dostępny jest bowiem także w wersji papierowej, w podręczniku do języka polskiego *Nowe lustra świata, cz. 3*⁷.

Przebieg lekcji pierwszej

Realizację tematu rozpoczyna przeczytanie tekstu Jarosława Lipszyca *Lalka Barbie*⁸, przy czym nauczyciel wstrzymuje się z odczytaniem odnośników do stron Wikipedii. Przeprowadzona następnie analiza skupia się na relacjach: Wokulski – Ken, Łęcka – Barbie. W tym celu polonista może podzielić klasę na dwie grupy. W obrębie każdej z nich przykładowe pytania mogą brzmieć: co łączy, a co dzieli Barbie i Kena; jakie zdarzenia/przygody są ich udziałem; jakie jest zakończenie omawianych utworów, jak uczniowie je oceniają i czy coś by w nich zmienili.

Na przeprowadzonych zajęciach młodzież dostrzegła, że przygody bohaterów opisanych w *Lalce Barbie* nie są oryginalne, lecz inspirowane akcją powieści pozytywistycznej. Toteż na każde z postawionych zagadnień odpowiadać można dwojako, biorąc pod uwagę pozytywistyczny pierwowzór lub go pomijając. W pierwszym przypadku Barbie i Ken to nikt inny jak Izabela Łęcka i Stanisław Wokulski. Ich perypetie w ocenie młodzieży wydają się też zmierzać do optymistycznego zakończenia.

Na tym etapie polonista może zwrócić uwagę na wagę kontekstu odczytania każdego utworu literackiego, który w znaczący sposób wpływa na przesłanie dzieła. W omawianym przypadku będą to na przykład: masowe zainteresowanie produktami firmy Mattel, wymagająca więcej dojrzałości recepcja powieści realistycznej.

⁷ Lipszyc J., 2014, *Lalka Barbie*, w: Bobiński W., Janus-Sitarz A., Pabisek M., 2014, *Nowe lustra świata*, Warszawa, cz.3, s. 322-323.

⁸ https://pl.wikisource.org/wiki/Lalka_Barbie [dostęp 13 03 2018]

Co ciekawe, uczniowie sami z siebie dają się uwieść narracji utworu i w pierwszej chwili nie dostrzegają wieloznaczności zakończenia dzieła Jarosława Lipszyca. Dopiero zachęceni przez nauczyciela zauważają także możliwość nieoptymistycznego rozwiązania relacji Kena i Barbie. Nauczyciel może pogłębić analizę wiersza, porównać jego wymowę z zakończeniem losów głównych bohaterów *Lalki*, zapytać o emocje, które budzą u uczniów poszczególne realizacje.

Z kolei prowadzący zachęca uczniów do wskazania pozytywnych i negatywnych konsekwencji dokonanego zestawienia *Lalki* i lalek. W trakcie lekcji młodzież dyskutowała o skutkach „uwspółcześnienia” historii bohaterów powieści; o cenie popularyzacji sztuki wysokiej, ale też deprecjacji (nobilizacji); o relacji pomiędzy uniwersalnością a indywidualnością ludzkiej egzystencji.

Następna część zajęć poświęcona jest analizie funkcji wprowadzonych do *Mnemotechnik* przypisów – linków odsyłających do wikipedycznych haseł inspirujących ich autora.

Ten element lekcji wiąże się z poszukiwaniem w Internecie źródeł i inspiracji dla tekstu. Polonista zadaje pytanie o sposób wykorzystania Wikipedii, pozwala na swobodne wypowiedzi dotyczące różnorodnych doświadczeń i refleksji użytkowników wirtualnej encyklopedii. Następnie umiejscawia *Lalkę Barbie* w kontekście całości zbioru *Mnemotechnik*. Może krótko porozmawiać o etymologii samego słowa, o zasadzie budowy poszczególnych tytułów składających się na poetycki zbiór, wreszcie – wprowadzić uczniów w istotę i historię tworzenia centonów lub zapytać o skojarzenia czy ocenę tego typu działalności literackich. Ostatnim elementem tego fragmentu zajęć jest ukazanie oryginalności projektu Jarosława Lipszyca na tle poprzedników. W tym celu nauczyciel zaprasza do rozmowy na temat miary z jednej strony anonimowości *Mnemotechnik*, a z drugiej – oryginalności projektu. Warto założyć, że uczniowie generalnie nie posiadają wiedzy o modernistycznych realizacjach literackich. Innym istotnym tematem dyskusji klasowej będzie wątek konsekwencji wykorzystania języka internetowego (ważność, komunikatywność, estetyka) w procesie pisania artystycznego.

Na koniec zajęć klasa wraca do podziału na kilkusobowe grupy. Młodzież w ramach zespołów pisze wiersz metodą zaproponowaną przez Lipszyca. Jeśli skończy przed dzwonkiem, może zapoznać klasę z efektem swoich działań poetyckich.

Wyobraźnię uczniów zapewne pobudzi udostępnienie im dokumentu, który można zatytułować po prostu „Centony” albo „Wiersze”⁹ na przykład za pomocą Google Documents. W nim poszczególne grupy mogą edytować swe prace jednocześnie w trakcie trwania lekcji. Innym narzędziem służącym temu samemu celowi może być Blogger, o ile nauczyciel założył na nim wcześniej bloga. W jednym i drugim przypadku polonista powinien

⁹ Dokument poza tytułem jest pusty w chwili rozpoczęcia pracy. Warto w komentarzu do niego napisać prośbę do użytkowników o nieusuwanie żadnych treści.

wyświetlić edytowany dokument za pomocą rzutnika multimedialnego, tak aby młodzież obserwowała postęp pracy w czasie rzeczywistym. Istnieje też możliwość internetowego uzupełniania opracowywanego dokumentu po zakończeniu lekcji.

Gdyby uczniowie nie mieli pomysłu na wikipedyczne hasła nadające się do wykorzystania przy pisaniu wierszy, prowadzący może im zaproponować te, związane z epoką i/lub twórczością Prusa (np. pozytywizm, praca u podstaw, powieść, patriotyzm, felieton, realizm itd.)

Udostępnienie napisanych wierszy za pomocą aplikacji Dysk Google Documents i wyświetlenie ich w czasie rzeczywistym pozwala młodzieży na jeszcze jedną aktywność – przeczytanie oraz poddanie refleksji czy opiniom członków pozostałych grup.

Lekcja druga - *Balon*

Trudno szukać w polskiej liryce przedromantycznej wiersza o większym ładunku optymizmu niż ten zawarty w odzie *Balon*. Optymizm dotyczy zarówno ludzkiej natury, którą podmiot liryczny ocenia ze względu na przymioty rozumu, dającym ludzkości przewagę w konfrontacji z prawami natury, jak również przyszłości Polski. Tym dziwniejszy wydaje się fakt, że tak rzadko oda ta trafia do wyboru wierszy w szkolnych podręcznikach. Być może w jakimś stopniu wytłumaczeniem jest niezgodność historyków literackich co do autorstwa ody. Część utrzymuje, że wiersz napisał Adam Naruszewicz, część – że Stanisław Trembecki. Ten ostatni będąc w potrzebie pieniężnej, sprzedał – jak miewał w zwyczaju – napisany przez siebie utwór koledze po piórze.

Zapewne nie bez znaczenia pozostaje fakt, że problematyka *Balonu* źle się wpisuje w narrację mówiącą o udręczonym narodzie, którego tylko najświatlejsi przedstawiciele dostrzegają zagrożenie upadku państwowości i apelują w kolejnych dziełach, by odmieniać system wartości, poprawiać swe zachowanie, eliminować wady.

Tymczasem wiersz z jednej strony wieszczący Sarmatom optymistyczną przyszłość, z drugiej – deklarujący wiarę w ludzki rozum, w kontekście nie tak odległego już upadku państwowości, stawia pod wielkim znakiem zapytania także i siłę racjonalizmu ludzkiego...

Zazwyczaj omawia się *Balon* w opozycji do wybranych satyr Ignacego Krasickiego, wskazując na szerokie horyzonty poznawcze przedstawicieli polskiego oświecenia, którzy potrafili zdobyć się na przekrojowy opis natury ludzkiej. Znajduje się w niej przecież miejsce i na wielkość przedsięwzięć, i na moralną małość. Oda i satyra na zasadzie przeciwieństwa skupiają w klasycystycznej soczewce panoramę osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej, w której małe – chociaż opornie – to jednak ustępuje miejsca wielkiemu.

W tym kontekście nietrudno zrozumieć zachwyty autora ody. Obserwacja startującego balonu¹⁰ wywarła na nim niezatarte wrażenie i skłoniła do optymistycznych w swym przesłaniu refleksji, mimo rzucających się w oczy objawów rozkładu państwa.

Z oczywistych względów mierzenie się człowieka z żywiołem powietrza było w tamtych czasach najbardziej spektakularnym wyrazem ludzkich aspiracji w podporządkowywaniu sobie natury. W wielu państwach Europy – lubiącej siebie nazywać oświeconą – trwały równoległe prace nad możliwością pokonania sił grawitacji. Co ciekawe, na początku najważniejsza rola należała do... chemików, którzy zmierzyć się musieli z problemem wyprodukowania na skalę produkcyjną odpowiedniego nośnika balonu – gazu o specyficznych cechach.

Chociaż ostatecznie pierwszeństwo przypadło francuskim braciom (Joseph Michel Montgolfier i Jacques Étienne Montgolfier¹¹) jako autorom projektu jedwabnego balonu wypełnionego rozgrzanym powietrzem, także i Polacy brali udział w tej niezwykle przygodzie naukowej. Jan Śniadecki na terenie obserwatorium astronomicznego w Krakowie¹² wypuszczał modele balonów (na uwięzi) wykonane z papieru i napełniane wodorem. Zapewne część informacji o naturze i stanie prac związanych z lotami balonowymi nie była obca też autorowi ody.

W zaproponowanym tutaj ujęciu nie rezygnuje się z wyartykułowania optymistycznych cech utworu. Jednak analizuje się je w bardziej uniwersalnym kontekście toposu ojczyzny-okrętu. Takie podejście pozwala nie tylko odejść od historycznoliterackiego ujęcia, ale uczynić z niego uniwersalne przesłanie wiary w możliwości człowieka. Znamienne, że tuż przed upadkiem I Rzeczypospolitej powstał wiersz, który wieszczyl jej synom wspaniałą przyszłość. Autorzy wcześniej podejmujący ten motyw i bardziej sceptycznie oceniający w wierszach narodowy charakter Polaków – rozbioru Polski nie zaznali.

Przebieg lekcji drugiej

Zajęcia rozpoczyna podzielenie klasy na grupy, w których co najmniej jeden uczeń ma dostęp do konta w usłudze gmail i urządzenie gwarantujące połączenie się z pocztą mailową w trakcie lekcji. Następnie polonista głośno czyta wiersz *Balon* Adama Naruszewicza, rozdawszy uprzednio tekst. Nauczyciel może zadać pytanie o temat

¹⁰ Według Wikipedii: Jean Pierre François Blanchard (ur. 4 lipca 1753 w Les Andelys, zm. 7 marca 1809 w Paryżu) w niedzielę 10 maja 1789 roku, krótko po godz. 13, wystartował z ogrodu Foksal w Warszawie, w obecności króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W powietrzu znajdował się 49 minut, osiągnął wysokość 2, a może nawet 3,5 km i wylądował w Białoleśce. Był to jego 34. udany lot balonem w karierze. Informacja za: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jean-Pierre_Blanchard [dostęp 03 06 2018]

¹¹ Pierwszymi pilotami balonu byli ochotnicy: Jean François Pilâtre de Rozier i François Laurent d'Arlandes.

¹² Wtedy obserwatorium mieściło się w budynku położonym przy ul. Mikołaja Kopernika w Krakowie, dzisiaj to teren Ogrodu Botanicznego.

wiersza czy odczucia uczniów po jego wysłuchaniu. Z uwagą przysłuchuje się wstępnym rozpoznaniom.

Z kolei przystępuje do podania pierwszej instrukcji. Początkowe zadanie polega na wyjaśnieniu znaczeń wskazanych słów mogących sprawić trudność w ich zrozumieniu. Uczniowie mogą uzupełnić listę o kolejne nieznanne sobie słowa, jeśli widzą taką potrzebę. Prowadzący lekcję aprobeuje (lub nie) zgłaszane propozycje i udostępnia poszczególnym grupom fragmenty wiersza z zaznaczonymi słowami i instrukcją.

Instrukcja 1 i materiał do jej wypełnienia: Wyjaśnij znaczenie podanych słów w najbardziej lakoniczny (zwięzły) sposób, w jaki potrafisz. W razie trudności skorzystaj z dostępnych źródeł wiedzy. Odpowiedzi zapisz w udostępnionym dokumencie.

Grupa A Bystry - Pierzchliwe - Podniebie - Przodkować -	Grupa B Rudel - Potrzaska - Zlepek -
Grupa C Gmin - Kryślić - Roić - Latawiec -	Grupa D Poruczyć - . Skakać głązy nauczyć - Zbywać- Woda opuszcza doły - Styr -

Po wykonaniu zadania w udostępnionym dokumencie uczniowie otrzymują kolejną instrukcję. Celem zadania jest poszukanie informacji na temat podkreślonych słów. Zdobyta wiedza przybliży im realia historyczne, które wzbogacą kontekstowe rozumienie wiersza i pomogą w jego pełniejszej interpretacji.

Instrukcja 2: Korzystając z dostępnych źródeł, napisz krótką informację (od 20 do 40 słów) o podkreślonych wyrazach. Pamiętaj, by były one funkcjonalne względem analizowanego tekstu. Odpowiedzi zapisz w udostępnionym dokumencie.

Grupa A Ikar	Grupa B Sarmata
Grupa C Natura	Grupa D Blanchard

Jego zakończeniem (tak jak poprzednio) będzie umieszczenie notatek w odpowiednim miejscu udostępnionego dokumentu i ich późniejsza ustna prezentacja.

Trzeci etap dotyczy budowania interpretacji całego wiersza. Każda grupa odpowiedzialna będzie za jego określony fragment.

Instrukcja 3: Odpowiedzi na zadane pytania zapisz w udostępnionym dokumencie.

Grupa A Przedstaw powody, dla których autor, pisząc o współczesnych (sobie) zdarzeniach, odwołuje się do mitologicznych bohaterów.	Grupa B Wymień na podstawie tekstu zasługi, które bohater liryczny przypisuje ludzkiemu rozumowi.
Grupa C W kontekście wiedzy o wartościach epoki oświecenia określ stosunek podmiotu lirycznego do rozumu (weź pod uwagę sposób wypowiedzania się o nim; przywołane obrazy; zadania, które przed nim stawia).	Grupa D Wyjaśnij, co łączy Blancharda i Sarmatę. (Dlaczego autor zdecydował się ich zestawić w tekście wiersza?).

Interpretacja wiersza na tym etapie lekcji wydaje się kluczowa dla zrozumienia przesłania utworu, toteż nauczyciel może uważniej spojrzeć na pracę uczniów grup B, C i D. Zapewne najczęściej będą oni zwracać uwagę na zalety rozumu, który pozwala człowiekowi stopniowo (za)panować nad światem. Warto, aby polonista zapytał (jeśli młodzież tego nie wyartykułuje), w jakim stopniu przedmiotem analizowanej dumy jest fakt bycia Polakiem.

W tym momencie nauczyciel osadza przesłanie wiersza na tle idei epoki oświecenia. W tym celu przeprowadza pogadankę heurystyczną. Pytania, które może zadać na tym etapie lekcji, zmierzają do ukazania tematyki wiersza na tle zainteresowań literackich innych twórców oświeceniowych (Ignacy Krasicki czy Wolter) albo nawet – syntetycznych informacji o epoce.

W ostatniej części zajęć prowadzący przywołuje (o ile nie został dostrzeżony wcześniej przez uczniów) motyw ojczyzny – okrętu. Najlepiej służy temu celowi prezentacja multimedialna zawierająca stosowny fragment *Kazań sejmowych* Piotra Skargi:

Gdy okręt tonie, a wiatry go przewracają, głupi tłumoczki i skrzynki swoje opatruje i na nich leży, a do obrony okrętu nie idzie, i mniema, że się sam miłuje, a on się sam gubi. Bo gdy okręt obrony nie ma, i on ze wszystkim, co zebrał, utonąć musi. A gdy swymi skrzynkami i majątnością, którą ma w okręcie, pogardzi, a z innymi się do obrony okrętu uda, swego wszystkiego zapomniawszy: dopiero swe wszystko pozyskał i sam zdrowie swoje zachował. Ten namilszy okręt ojczyzny naszej wszystkich nas niesie, wszystko w nim mamy, co mamy. Gdy się z okrętem źle dzieje, gdy dziur jego nie zatykamy, gdy wody z niego nie wylewamy, gdy się o zatrzymanie jego nie staramy, gdy dla bezpieczeństwa jego wszystkim, co w domu jest, nie pogardzamy: zatonie, i z nim my sami poginiemy. W tym okręcie macie syny, dzieci, żony,

imienia, skarby, wszystko, w czym się kochacie. W tym tak wiele dusz jest, ile ich to królestwo i państwa przyłączone mają¹³.

Intencją porównania tych tekstów jest wskazanie na odświeżające ujęcie motywu dokonane przez oświeceniowego poetę, który żeglugę określetem „zamienił” na żeglugę powietrzną. Zmiana ta służyła optymistycznej reinterpretacji (względem tradycyjnego ujęcia). Żeglarz nie wygląda burzy, nie obawia się o zachowanie współrodaków, którzy w sytuacji zagrożenia mogliby się zająć ratowaniem własnego majątku (zamiast ojczyzny) – natomiast patrzy śmiało w przyszłość podbudowany wiarą w potęgę ludzkiego rozumu, jaka podporządkowuje człowiekowi naturę i pozwala dostrzec, że: „Mocarskich siedlisk ogromy” zamieniają się „W gruzów nikczemnych potrzaskę lichą”, jeśli tylko popatrzyć na nie z odpowiedniej perspektywy.

Sformułowanie tego lub podobnego wniosku kończy zajęcia.

Podsumowanie

W ciągu dziesięciu lat znaczna część wikipedycznych haseł, które poeta wykorzystał do napisania *Mnemotechnik*, poddana została edycji. Wyraźne zmiany dotknęły artykuł poświęcony *Lalce* Bolesława Prusa. W poprzedniej wersji jego pokazną część stanowiło streszczenie akcji, czego wyraźny ślad dostrzec można także w zapisie wiersza *Lalka Barbie*. W obecnej wersji tematyka i sposób realizacji dokonań uczniowskich wskazują na ich zainteresowanie materiałem języka czy w ogóle istotą komunikacji (a nie na przykład perypetiami bohaterów pozytywistycznej poezji). Można by nawet zaryzykować twierdzenie, że Jarosław Lipszyc powinien być dumny z ich osiągnięć. Z drugiej strony, uczniowie wzięli na warsztat interesujące ich zagadnienia, które poddali osądowi własnej wrażliwości.

Z niejakim zdumieniem można pochylić się nad ironią dziejów, które wniwecz obracają najbardziej śmiałe marzenia ludzkości. Potwierdzeniem jest chociażby przykład wieszczby zawartej w *Balonie*. Przyszłość przyniosła Sarmatom zamiast oczekiwanych lat chwały kolejne rozbiory, wojnę i przeszło 120 lat zaborów. Z drugiej jednak strony – czy nie jest zadaniem poetów w nawet najtrudniejszych czasach dawać ludziom nadzieję i wspierać ich marzenia?

Rzecz jasna, do powyższych wniosków można by dotrzeć za pomocą lekcji przeprowadzonych w bardziej tradycyjny sposób. Pominiemy jednak wtedy nie tylko zawsze atrakcyjną możliwość śledzenia postępu swojej pracy na żywo, ale również – bardzo istotny obecnie aspekt pracy grupowej. Synergia, która zostaje wytworzona, doprowadza do wyników nieosiągalnych w pracy uczniowskiej dokonanej w sposób klasyczny. Zajęcia wykorzystujące aplikację Dysk Google kładą nacisk na podmiotowość młodzieży. Od osobistego udziału poszczególnych uczestników lekcji zależy ostateczny

¹³ P. Skarga, *Kazanie wtóre ze zbioru „Kazań sejmowych”*. Tekst za: <https://literat.ug.edu.pl/skarga/0002.htm> [dostęp 01 06 2018].

wynik notki lekcyjnej. Wkład uczniów w zajęcia jest realny, ich wysiłek – widoczny. Jednocześnie nauczyciel w naturalny sposób pozbawia się części swych dotychczasowych uprawnień. Czy jesteśmy na to gotowi?

Centony internetowe, propozycje klasy 2b¹⁴

Wiersze napisane przez uczniów klasy 2b i udostępnione za pomocą aplikacji Dysk Google Documents – wersja oryginalna.

Literatura filmu

Magdalena Kołodziejczyk

Sylwia Kubala

Mariola Siepak

Sensowne twory słowne
Składające się ze scen

Dzieła artystyczne
Do kilkudziesięciu ujęć

Dzieli się zwykle na trzy
Zachowane w formie pisanej
Lub przekazie ustnym

Również w telewizji

Podstawowy i najbardziej popularny
Dzieli się zwykle według tradycji
Uzupełnianej później

Aktorski film fikcji

Źródła:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Film>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Literatura>

Zbrodnia klasyczna

Urszula Kubacka

Czyn człowieka
doskonały, pierwszorzędny
Spotyka się z potępieniem w muzyce i sztuce
Termin zawsze odnosiło do zbrodni kultury
starożytnych Greków i Rzymian
Jak i zbrodni przeciwko majestatowi antyku

Źródła:

<https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Zbrodnia>

<https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Klasycyzm>

¹⁴ Edycja oryginalna, zaproponowana przez poszczególne grupy piszących.

Wikipedyczny wiersz

Paulina Pawlik

Tu,
gdzie otwarta systemowa treść przedstawiana prozą,
powtarzam nie-systemowe odcinki pisane jej przeciwieństwem.
Umożliwiona edycja dla każdego,
kto użytkuje.
Tu,
gdzie wielojęzyczne dzieło internetu,
wykorzystujące oprogramowanie MediaWiki...
rozbiegają się po sieci środki stylistyczne
cyfrowych użytkowników googla.
Sposób organizacji tekstu w umyśle czytelnika
aktualizuje się w czasie rzeczywistym.

Źródła:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Wiersz>

Bibliografia

Lipszyc Jarosław, 2014, *Lalka Barbie*, w: Bobiński W., Janus-Sitarz A., Pabisek M., *Nowe lustra świata*, cz.3, Warszawa, s. 322-323.

Naruszewicz Adam, https://pl.wikisource.org/wiki/Oda_balon
[dostęp 13 07 2018]

Newman Lance, <http://3by3by3.blogspot.com> [dostęp 30 03 2018]

Onak Leszek, <http://niedoczytania.pl/jaroslaw-lipszyc-publikuje-mnemotechnike/> [dostęp 08 04 2018]

Pająk Andrzej, <http://www.techsty.art.pl/magazyn/magazyn5/recenzje/mnemotechniki.html> [dostęp 29 03 2018]

Skarga Piotr, *Kazanie wtóre ze zbioru „Kazań sejmowych”*,
za: <https://literat.ug.edu.pl/skarga/0002.htm> [dostęp 01 06 2018]

O Autorze:

Maciej Pabisek, dr, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor literaturoznawstwa, od kilkunastu lat nauczyciel dyplomowany w XX Liceum Ogólnokształcącym im. L. Staffa w Krakowie; autor kilkunastu artykułów popularyzujących nowoczesne metody nauczania, z których niektóre stały się lekturami dla studentów polonistyki; współautor cyklu podręczników szkolnych do języka polskiego dla szkół średnich *Nowe lustra świata*; wykładowca technologii multimedialnych w pracy nauczyciela polonisty na Uniwersytecie Jagiellońskim; trener technik edukacyjnych i rozwoju.

W swojej pracy z jednej strony zwraca uwagę na wykorzystanie nowoczesnych technik metodycznych (w tym multimedialnych), z drugiej – na harmonijne współistnienie na zajęciach elementów zadaniowych i procesowych – według niego nauka ma nie tylko wyposażać w określone narzędzia czy wiedzę, ale także dawać satysfakcję emocjonalną.